

הספרות: כוחו של מי שמודה בחולשתו

מצרפתית: יואל טייב

•—————•
נולדתי ומתי אלף פעמים, עם ז'אן ולז'אן, עם הרוזן
ממונטה-כריסטו, עם גברת דאלוויי, עם כל אחת מהדמויות
של צ'כוב; ובמהלך חיי אני עתידה להיוולד שוב,
ולמות שוב בכל ספר חיוני שאקרא.
•—————•

מְקוֹם אֵינְטִימִי וּבִלְתִּי נִרְאָה,
מִרְחֵב שְׂיֹדֶעַ פָּרָא וְנֶצַח,
שְׂיֹדֶעַ אֶהְבָּה וְאֶבְדֵּן, בְּגִידָה וְחִבְרוּת,
שְׂיֹדֶעַ, יוֹתֵר מִכָּל, אֶת מֶה שְׂמִתְחַמֵּק מִמֶּלִּים.

מה שמתחמק ממילים: כן, הנה הראשית.
הספרות מתחילה, עבורי, במקום שבו השפה מאבדת את עצמה, במקום שבו נראה
שהמילים מתרוקנות ממשמעותן, שהן נעשות ריקות, נותרות רהויות, חסרות טעם, עד
שאין בכוחן לתמוך במראות, ברגשות, בכל הפגעים שמותירים אותנו אילמים, נבוכים
וחסרי אמונה – מתוך שמחה, אימה או שיתוק.
משהו מתרחש. סערת העולם. מישהו מת, מישהו משתגע. יש טוב שמתנבע מאליו.
משהו קורה, והוא מחפש היכן להיעשות מובן. רגע אחד, תלוי על בלימה בתוך הזמן
העצום, אוחד בנו, ומבקש שנאחד בו בחזרה. הקריאה הזו מחפשת קול שיוכל להיאבק

ולגרום ללשון לומר את מה שהיא מעולם לא אמרה, לגרום לכך שמתוך הכאוס והבהלה ייוולדו צורה, מוזיקה, תמונה. בריאה חדשה.

אפילו הילד הקטן הנחשף לראשונה אל העולם הממשי כבר מרגיש זאת היטב: אין די בחיים, אין די בתנועה בתוך אותה רפסודה של הזמן, ומיד הוא מבקש הפוגה: בבקשה, ספרי לי סיפור! לא, אל תדברי איתי ככה, אל תשתמשי במילים שלך, ארחי בתוך שפתך שפה של מישוה אחר, שפה של מישוה אחרת, כדי שתובילי אותי לחיים שאינם שלי, לחיים שאני מבקש שייעשו שלי. אני מפלצת, אני דג, אני ילד נטוש, אני ינשוף פזיז, אני מכשפה מפחידה ומצחיקה. המילים של האיש האחר, הוזה שאינני מכיר ושלא ראיתי אותו אף פעם, האחר הזה שאולי כבר מת, מעניקות לי גוף חדש, אופק כחול המשתרע מעבר לחדרי, הן מעניקות לי פעימות לב מואצות וצמרמורות מתוקות.

הילד עדיין אינו יודע אולי שלכל חיים יש ראשית וסוף, אבל הוא מרגיש זאת. הוא מתחיל לפקפק בנצחיותם של היצורים, של התחושות, של הדברים. הוא רואה את הפרחים נובלים, את האגרטים מתנפצים, את הציפורים נדרסות על הכביש, את הוריו האוהבים עוטים מסיכה של זעם כשהם כועסים. ובראש וראשונה, הוא רואה בתוך עצמו את כל הדברים שעוד אין להם שם, הדברים שאולי אף פעם לא יינתן להם שם, הדברים חסרי הצורה, קשים או רכים, חותכים או מלטפים: הוא רואה כיצד הם תוקפים אותו, כיצד עורו, איבריו, דמו גוררים אותם. הוא רואה את הרגשות האלה ממלאים אותו עונג או טורפים את חושי, מפחידים אותו או מפליאים אותו; וכל הדברים האלה מבקשים גוף, את גופו של הטקסט, גוף קליל כמו רוח קיץ כשעולה הגאות: בלתי־נראה כמוה, מחייה כמוה.

הספרות היא כוחו של מי שמודה בחולשתו. של מי שטועם את השבריריות, את חוסר הוודאות, מי שמכיר בחוסר החשיבות של חייו שלו, אך גם בערכם האין סופי. אין בנו זיכרון של בואנו לעולם ואיננו יודעים את היום ואת השעה של שקיעתנו. איננו עדים לא לרגע הראשית שלנו ולא לסופנו. אבל אנחנו יודעים ששניהם יחד הם המסגרת של קיומנו. הבה נעמיד פנים – בסיפור אחד, בספר אחד – שהידיעה הזאת מצויה בהישג ידנו, בהישג המילים של מישוהו, או באוצר המילים שלנו עצמנו. אני נולדתי ומתי אלף פעמים, עם ז'אן ולז'אן, עם הרוזן ממונטה־כריסטו, עם גברת דאלוויי, עם כל אחת מהדמויות של צ'כוב; ובמהלך חיי אני עתידה להיוולד שוב, ולמות שוב בכל ספר חיוני שאקרא, בכל ספר שאכתוב – ספר שיסגור עליי בדחיפות גגיונית, כמו סיפור אהבה בוהק עד כדי כך שאבקש לזכור ממנו כל רגע, כל משפט, כל צד מואר או חשוך.

אני קודחת, קצרת רוח, מבקשת להגיע לרגע שבו הספר מגיע לפסגתו, ספר שליבו הפועם הוא תעלומה. אני רוצה שהזמן הממגר את הזמן יימשך לנצח, אני מבקשת להצליח, בנשימה אחת, לרוקן ולהביא אל חיקי דבר־מה. או כפי שמיטיבה לנסח הצלמת שרה מון, "ויותר מכול אני רוצה לחוש את החץ פוגע בי ברגע שאני מכוונת אותו". החצייה הזאת נעשית למאבק, לאיחוד קדוש של המילה והגוף, איחוד של הבלתי־נראה הגועש בתוכי עם המילים הנראות על המסך. לכתוב, וגם לקרוא, משמע לתנות אהבים עם השפה, וכל פעם היא הפעם הראשונה, התגלות של יבשת, חלקה אחר חלקה, מילה אחר מילה; יבשת שבה אני נעה בין סיפוק וצימאון, עד לרגע שבו חוסר הסבלנות עולה בי שוב וסוחף אותי. אני רוצה להגיע לסוף, לקצה הפסגה הזו, למקום שבו למילים שוב לא תהיה סיבה

להתקיים, שבו רק שתיקה תוכל לבוא אחרי הסופה. השפה תישלח בחזרה אל ריקנותה, אל היוםיום שלה, אל תפקיד התקשורת הבסיסי שלה, המילים יפרחו ברגע שיעלו על הלשון, ומעט מהן, מעט מאוד, יהיו חזקות דיין – כבדות דיין – להיחרת בזיכרון. אבל תישאר עוד עקבה אחת מן הגוף־אל־גוף – ספר שמישהו או מישהי יפיחו בו רוח, והוא יחיה מתחילה ועד סוף. זו איננה ודאות, אלא תקווה – כמו התקווה שמלווה כל ספר שנשלוף מעל מדפי הספרייה. שהרי הספרות היא גם הבטחה: לעיתים היא נכזבת, ולעיתים היא עולה על כל ציפיותינו. ברגעים אלה, כשקול אחד נוגע במעמקי מעמקינו, באינטימי שבחדרינו, וכובש מקום שעד היום היה פראי, כשקול אחד מאשר לנו דבר־מה, או מגלה לנו דבר־מה, כשהחווייה עולה בנו בתוך האור המרצד, פתאום ים של הכרת תודה עולה בנו ומציף, כאילו למישהו – מישהו זר שיקר לנו יותר מכל מי שאנו מכירים – היה הכוח להעניק לנו חיים מבלי להעניק לצידם גם מוות.